

שלב החביון, גיל בית ספר - גיל 6-12 שנים

יצרנות למול נחיתות

- ❖ בשלב זה ההתפתחות הקוגניטיבית של הילד הינה מרכזית והוא מתחיל ללכת לבית הספר היסודי
- ❖ תקופת בית הספר מאופיינת בהשגיות ורכישת ערך עצמי והוא מבין שהחברה דורשת ממנו ליצרנות
- ❖ הצלחה במשימות בית הספר מבחינה גופנית, חברתית ואינטלקטואלית, יצרו אצל הילד תחושת ערך ומסוגלות עצמית
- ❖ אי הצלחה במשימות הללו, יצרו אצל הילד רגשי נחיתות וחוסר מסוגלות עצמית

התפתחות המוסד בית הספר

- ❖ התלמידים הראשונים היו יחידי סגולה, בניהם של אצולות הממלכות הקדומות, הפקידות הגבוהה של הארמון, הכמורה וסוחרים עשירים. שאר הילדים למדו מהוריהם או ממבוגר אחר בקהילה והידע התמקד בעיקר בסודות המקצוע שיועד להם.
- ❖ במאה ה-17 עד ה-19 התנהל מאבק להקמת מערכת חינוך מקיפה ואחידה, המכוונת לצמצום פערים חברתיים.
- ❖ מהמאה ה-19, עם המהפכה תעשייתית וכניסת הדפוס, הפכה החברה מחברה לא אוריינית בה ספר היה מצרך נדיר, לחברה שהספרים נגישים יותר ובכך עלתה החשיבות לידיעת קרוא וכתוב
- ❖ החליטו שבמקום שילדים ילכו לעבוד הם ילכו למקום של למידה שנקרא "בית ספר" ועיקרו מתמקד באוריינות - בספר.
- ❖ בתחילה מוסדות הדת פתחו בתי ספר מתוך חשש כי ללא חינוך תעלם האמונה וראו בחינוך כמעצב תודעה ודעת קהל
- ❖ ב-1944 אנגליה הובילה את השינוי והוציאה תקנה של חינוך לכל על פי יכולתם הלימודית ולא לפי מעמדם הכלכלי. בישראל, בשנת 1949 חוקק חוק חינוך חובה שמחייב הורים לשלוח את ילדיהם לבית הספר מגיל 3 עד 18.

- ❖ יצרנות בבית הספר אין הכוונה רק להצלחה בהיבט האקדמי אלא גם בהיבט החברתי
- ❖ בהעדר היכולת להיות אדם יצרני בבית הספר, הילד יחוש נחיתות. נחיתות היא תמיד ביחס ל... ילדים בקבוצת הגיל.
- ❖ היציאה מתסביך אדיפוס/אלקטרה היא ההתחברות לקבוצת הגיל מבחינה רגשית ואקדמית. היכולת שלי בהתאם לקבוצה משפיעה על מיקומי החברתי
- ❖ התפתחות רגשית מתייחסת בד"כ ליכולת של הילד לעמוד בחווית תסכול ולהתמודד עם הקושי
- ❖ בתוך בית הספר, כבר מיושמות ההקלות האקדמיות שנדרשות לילד עם לקות - תוספת זמן, שימוש באייפד, הוראה מתקנת, שינוי מקום ישיבה בכיתה ועוד..
- ❖ עם זאת, כשליד יש התפרצויות זעם, בית הספר מפרש זאת כבעיית התנהגות ולא כבעייה בויסות החושי ולכן ישתמשו הרבה בענישה, הרחקה מבית הספר למספר ימים.
- ❖ ההרחקה לא משרתת את הילד מפני שלא מלמדת אותו כיצד לפעול בקבוצה, היא משרתת את הקבוצה כאלמנט הרתעה של מה קורה לילד המתנהג כך בבית הספר (למען יראו ויראו)

- ❖ המשימה של גיל החביון היא הסתגלות לדרישות החברתיות כפי שהתרבות מכתיבה אותה ולכלל סביבה חברתית תרבותית יש דרישות חברתיות מתוך הסביבה בה הם חיים (אתגרים של ילדי רילוקיישן)
- ❖ קבוצת השווים, החברים מהווים בפני הילד **Mirroring - השתקפות הערך העצמי** שלי בהתאם למעמדי החברתי. מדוע ילדים כל כך רוצים להשתייך לקבוצת המקובלים? מפני שהשתייכות למקובלים משקפת לילד שהוא בעל ערך עצמי חיובי גבוה.
- ❖ לעומת זאת, ילד עם לקות, שצריך לצאת לטיפולים באמצע יום הלימודים ולהכנס לכיתה של ילדים עם מוגבלויות - שם אותו במקום של ערך עצמי נמוך.
- ❖ ספורט ויכולות פיזיות מאוד משפיעות בגיל זה על המעמד החברתי. ישנם ילדים עם לקות שיש להם מסורבלות מוטורית, או סובלים מויסות חושי (נוגעים חזק מידי או רגישים למגע ומתפרצים), קושי בהתמצאות במרחב (הולך שמאלה במקום ימינה, בכדורגל לא נשאר במקום שצריך ולכן נתפס כמכשיל את הקבוצה).
- ❖ בגיל זה מתפתחת היכולת ליצור קשר אינטימי והדדי עם חבר וכך ליצור את "**חבר הנפש**" (Buddy). לילד עם התפתחות תקינה יש אפשרות לעבור מחבר לחבר עד שמוצא את החבר הקרוב שלו.
- ❖ ילדים עם לקות, גדלים ללא החוויה הזו או כמעט ללא החוויה הזו, ואז כשחבר עוזב את הילד הלקוי, זה יוצר אצלו שיברון לב או התנהגות אובססיבית
- ❖ לכן נדרשת עבודה על הצד החברתי ע"י קבוצות חברתיות ותירגול בפליידיטים ועם אחים במשפחה - נרחיב בהמשך...

שלב גיל ההתבגרות - גיל 12-18 שנים

זהות למול טשטוש זהות

- ❖ על פי אריקסון, בשלב זה הילד מחליף את הזהות הילדית שלו בזהות של בוגר. כעת עליו לאסוף את כל המידע שרכש בשלבים קודמים ולעבד אותו על מנת לגבש לעצמו את האישיות והמיניות הרצויה לו. **כל המתבגרים מתחילים מטשטוש זהות.**
- ❖ בשלב זה הדמויות המשמעותיות הן קבוצת השווים - החברים. זו הקבוצה שמהווה מודל עבור המתבגר, ממנה הוא מקבל משוב על התנהגותו ומעצב את אישיותו בהתאם.
- ❖ אם הנער לא יצליח לגבש זהות (מי אני? מה אני? לאן אני הולך?), יתרחש בלבול תפקידים, ספק עצמי - דבר שעלול לגרום להרסנות, אדישות לסביבה או התגבשות זהות שלילית עבריינית.

- ❖ בעבר גיל ההתבגרות החל מגיל 12, כיום גיל ההתבגרות מתחיל מגיל 10 ויכול להסתיים בגיל 20 כאשר הילד יודע מה הוא רוצה לעשות בחיים
- ❖ המאפיין הדומיננטי בגיל זה הוא הפער בין השינוי הפיזיולוגי לשינויים בהיבטים השונים (רגשי, חברתי, קוגניטיבי). גיל ההתבגרות מתחיל רק כשרואים שינוי פיזיולוגי בילד.
- ❖ בגיל ההתבגרות יש עלייה בהורמוני המין - לבנים יותר הורמוני מין גבריים (טסטוסטרון) ומעט נשיים (אסטרוגן) ואצל בנות יותר הורמונים נשיים ומעט גבריים.
- ❖ עלייה בהורמונים משנה את סכמת הגוף של המתבגר. זה הוא הגיל היחיד בו אדם ישן עם סכמת גוף אחת וקם עם אחרת. סכמת גוף הינה המסגרת שמארגנת איפה מתחיל ואיפה נגמר הגוף. השינוי הפיזי המואץ גורם לפזירות הזהות - אני לא יודע איפה אני מתחיל ואיפה אני נגמר.
- ❖ השינוי הגופני מבלבל מאוד משפיע על כל תחומי החיים: רעב ושובע, שינה ועוררות, עמידה בתיסכול, הגברה של דחפים מיניים ותוקפניים.

❖ בקרב מתבגרים עם הפרעת קשב וריכוז, נמצא אי סדירות בקרב ההיבט

הפיזיולוגי. נמצא אותם בשני קצוות:

1. 60% הקבוצה שמבשילה מוקדם מידי - נראה כבר בכיתה ד' נערים

גבוהים מידי, בנות עם שדיים. מצב זה מסגיר עוד יותר את נוכחות

הלקות ואת הפער בין ההיבט הפיזיולוגי לרגשי

2. 40% הקבוצה שמבשילים לאט - נערים ונערות בני 16 נראים כמו ילדים

בני 10. מצב זה מגביר את חווית הנחיתות שכבר החלה מתקופה בית

הספר בצד האקדמי ועתה גם בצד הפיזיולוגי

❖ מתבגרים/ות עם הפרעת קשב פעילים מינית מוקדם מבני גילם, לעיתים

שוכחים להשתמש באמצעי מניעה, לכן יכולים להקלע למצבים של הבאת

ילדים בגיל צעיר. כמו-כן בגלל חוסר ההבנה החברתית, הרצון בריגושים ואי

שליטה בדחפים מיניים, מביאים לכך שמתבגרים ומתבגרות עם הפרעת קשב

יחווה הטרדה ו/או תקיפה מינית (יכולים להיות בצד הקורבן או התוקף).

❖ קבוצת השווים, החברים, הינה הקבוצה המשמעותית עבור המתבגר. המתבגר נמצא בקונפליקט - מצד אחד, שואף לספרציה, נפרדות מההורים ומצד שני, עדיין זקוק להם בשביל להתקיים (בית, אוכל, כסף לביזבוזים, רכב ועוד).

❖ 2 תנאים הכרחיים בכדי שתרחש ספרציה - נפרדות מההורה: 1. היא הטמעת דמויות ההורים והמשפחה בתוכו, 2. דמות המתבגר כמתבגר שניתן לסמוך עליו. המתבגר מגבש את זהותו החדשה ע"י הטמעת דמויות ההורים, דעותיהם והערכים שהתחנך עליהם, ומערבב אותן עם חוויות, עמדות ודעות ממקורות חיצוניים (חברים, דמויות שמעריץ וכדו').

❖ המתבגר הוא כמו סירה שקשורה בחבל ארוך לנמל - שהוא הבית ההורי. הסירה יוצאת כל יום מחוץ לנמל לאוקיינוס הגדול ונתקלת בסערות, סכנות. בכל פעם שנקפת לסירה סכנה ההורים מושכים את החבל, מחזירים את המתבגר הביתה לתדלוק של ביטחון עצמי, גבולות ואז לשחרר שוב את החבל ולשלוח את הסירה שוב לאוקיינוס. כל יציאה וחזרה גורמים להורים ולמתבגר עצב גדול עד שהמתבגר מגבש את הזהות ונהיה עצמאי

❖ הורים שמתנקים את החבל יוצרים נתק ונטישה. מתבגר שמתנתק את עצמו מבין שאין לו לאן לחזור. ניתוק בטרם עת גורם לכך שהמתבגר לא השלים את גיבוש זהותו ולכן הוא בסיכון גבוה ונדרש לטיפול.

❖ **בקרב ילדים עם הפרעת קשב וריכוז**, ההורים מתקשים לשחרר את הילד מכוון שלא סומכים עליו, לדעתם אינו בשל מספיק להתנהל באופן עצמאי בחוץ ללא השגחה.

הפרעת קשב וריכוז מהיבטים שונים:

משפחתי

לימודי - אקדמי

חברתי

רגשי - התנהגותי

הפרעת קשב וריכוז בהיבט המשפחתי

העברה בין דורית

העברה בין דורית הינה תופעה המתארת דפוסי הורות המשתחזרים מדור לדור.

אדם שחווה התנהגות מסוימת או סגנון יחסים עם הוריו, נוטה במסגרת יחסיו עם ילדיו לשחזר את אותה התנהגות.

הפרעת קשב וריכוז בהיבט המשפחתי

יחסי הורה - ילד

- גילוי הפרעת הקשב דרך אבחון הילד
- הכחשה - "אני הייתי כזה והכל בסדר אית/יצאתי לא רע...חחח"
- תיקון - "מה שלא עשו איתי, אני אעשה עבור הילד שלי"
- תסכול, לחץ, מתח, עומס נפשי "הילד הזה יגרום לי להשתגע"
- הורים ברילוקיישן - התמודדות לבד, עומס רב, מאפשר להסתיר, חוששים להדאיג את המשפחה בארץ, כיצג מתכוננים לביקורים?

מה ניתן לעשות?

- me time של ההורה עם עצמו/או עם בן/בת זוג (you can't pour from an empty cup)
- זמן איכות עם הילד
- חמלה לצד גבולות ברורים

הפרעת קשב וריכוז בהיבט המשפחתי

יחסי אחים

- המסר שצריך להיות מועבר במשפחה: "כולנו בסירה אחת ולכן אנחנו נאהב ונעזור האחד לשנייה"
- יש לראות את המשפחה כמקום ללימוד ולתרגל מיומנויות חברתיות
- הכלי האדלריאני: לא להתערב ולתת להם להסתדר - לא יעיל ולא עובד

מה ניתן לעשות?

- תיווך, Pro-Active (not Re-Active)
- להבין ולקבל שהאח/ות ללא הפרעת הקשב נתרמים רבות מעצם היותם "אחים ל..." - תורם לבניית אישיותם

הפרעת קשב וריכוז בהיבט המשפחתי

תחושת ההורים ביחסי אחים לילד עם הפרעת קשב וריכוז:

- תחושת אשם על שלא יכול לתת תשומת לב במידה שווה לכל הילדים
- ניסיון לפיצוי ונתינה מוגזמת
- כאב על שהאח/ות ללא הלקות צריכים לסבול בבית בגלל שיש להם אח/ות עם הפרעת קשב

מה ניתן לעשות?

- לראות את היתרון בלהיות אח לילד עם צרכים מיוחדים
- להדגיש את החוזקות של כל ילד בנפרד
- להמנע מהשוואות

הפרעת קשב וריכוז בהיבט המשפחתי

כיצד מרגיש אח לילד עם הפרעת קשב וריכוז?

- קינאה בין אחים - האח עם הפרעת הקשב מקבל יותר תשומת לב, מוותרים לו, נותנים לו יותר
- בושה - מההתנהגות של האח/ות עם הפרעת הקשב
- הילד עם הלכות לא מסוגל להעסיק את עצמו ולכן מציק ומעצבן את אחיו, לא מאפשר לאחיו זמן עם עצמו.

מה ניתן לעשות?

- שקיפות ושיתוף באבחנה ובקשיים של האח
- "הפרד ומשול" בין האחים
- תיווך בזמן מריבות
- נוכחות שומרת

הפרעת קשב וריכוז בהיבט המשפחתי

יחסי סבתא/סבא - הורה (בן) - נכד

- ביקורת - על התנהגות הנכד, על דרך החינוך של הילד שלהם את הנכד
- חמלה ורחמים
- פנטזיה שהם היו יכולים לעזור/לתקן את המצב (מתגבר עם המרחק ברילוקיישן)
- תחושת החמצה ורגשות אשם על אי הטיפול בילד/ה שלהם

מה ניתן לעשות?

- לשוחח עם הסבא/תא בכנות, לשתף בתוצאות האבחון, בדרכי ההתמודדות, לשתף כיצד הם יכולים לסייע לילדם (ההורה)
- ללמד כלים פרקטיים שעובדים עם הנכד/ה
- לתת תשומת לב ולפתח תחום עניין משותף בכדי להעמיק את הקשר
- סבא/תא צריכים לשים את האגו בצד ולא להעיר ולבקר על דרכי החינוך, ללכת להרצאות ולקרוא בכדי להבין את הלקות.

הפרעת קשב וריכוז בהיבט המשפחתי

יחסים בין בני הזוג/הורים

- התמודדות עם בן/בת זוג עם הפרעת קשב שלא בהכרח מאובחנים ("כשהתחנתי עם בעלי חשבתי שיש כמה דברים שממש מעצבנים אותי אצלו, לא ידעתי מה זה אומר בעתיד כשהיו לי ילדים...")
- גישות חינוך שונות בין ההורים - גבולות, דרישות, פינוק וויתור, מוביל למתיחות בין בני הזוג
- כעס על תחושה שאחד ההורים מתמודד יותר מהשני (טומן את הראש בחול, "בורח" לעבודה)
- עומס פיזי ונפשי - הורה הוא case manager ויש הרבה משימות שקשורות לילדים. תקשורת מול בית ספר - עם ה-case manager המורה, המטפלים, פגישת IEP. חוגים ופעילויות אחרות - לבחור את החוג, לוודא שהמדריך מתאים לילד, לוודא שהילד משת"פ ומתנהג לפי החוקים. טיפולים נלווים - התאמת טיפולים, למצוא מטפל טוב, לקבוע זמנים ולתאם שינויים.
- מתח ולחץ נפשי בעקבות התמודדות עם ההתנגדויות של הילד
- גירושין - פי 3 יותר זוגות מתגרשים כשאחד ההורים או שניהם עם הפרעת קשב. העומס, תחושת פנטזיה (אם נתגרש אני לא אצטרך להיות יותר עם הילד הזה)
- מחזק את הזוגיות (רק אנחנו נאהב את הילד כמו שאף אחד לא יאהב אותו בעולם, שנינו ביחד חווים ומתמודדים ביחד עם הקושי).

הפרעת קשב וריכוז בהיבט המשפחתי

מה ניתן לעשות?

- זמן זוגי
- הבנת שלבי האבל ומודעות למה כל אחד מרגיש בנושא
- להמנע מהאשמות "זה בגלל הגנים שלך?", "איך את יכולה להרגיש ככה?"
- זמן איכות של ההורה עם עצמו/חברים (מה מטעין לך את המצברים?)
- חלוקת התפקידים בין ההורים
- אם קשה לבד לקבל טיפול פסיכולוגי ו/או טיפול זוגי.

